

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФО-МЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІTHE FEATURES OF THE FUTURE TEACHERS' INFO-MEDIA LITERACY
FORMATION DURING THE PROCESS OF EDUCATIONAL ACTIVITIES

В публікації піднімається питання формування інфо-медійної грамотності майбутніх педагогів у процесі освітньої діяльності. Спираючись на різні точки зору відносно поняття «інфо-медійна грамотність», авторами проаналізовано та узагальнено зміст означеного терміну: окреслене поняття відображає не тільки процес вільного використання та розуміння впливу засобів масової інформації, а й спроможність встановлювати справжній посил меседжей, розпізнавати фейки та створювати власні медійні продукти. Також уточнено, що інфо-медійна грамотність інтегрує в собі кілька компонентів: інформаційну грамотність, медіаграмотність, критичне мислення, соціальну толерантність, стійкість до впливів медіа на наші емоції, фактчекінг, цифрову безпеку, візуальну грамотність, інноваційність, креативність. Дослідниками в тексті акцентовано увагу, що одним із головних завдань педагога є навчити верифікувати отримані дані, критично мислити, мати власний «сканер» інформаційного простору. Узагальнено, що процес формування інфо-медійної грамотності спрямований на здатність людини до аналізу потоку інформації від мас-медіа, відрізняти головну та об'єктивну інформацію від спроб маніпуляцій та фейків. Розкрито особливості формування інфо-медійної грамотності в процесі освітньої діяльності: формування інфо-медійної грамотності майбутніх педагогів відбувається під час проведення практичних та лекційних занять, які побудовано на інтерактивних методах навчання (проблемних, евристичних, ігрових та ін.) та які розвивають індивідуальність здобувача вищої освіти, самостійність його мислення, спонукання творчих здібностей через безпосереднє залучення до активної діяльності, сприйняття, перетворення та аналіз структури медійного тексту, засвоєння знань про медійну культуру. Підсумовуючи зазначене вище, автори публікації прийшли до наступних висновків: особливістю підготовки майбутніх педагогів до впровадження інфо-медійної грамотності в закладах загальної середньої освіти є розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, оволодіння вмінням проводити інтерактивні лекції, практичні заняття, швидко оновлювати освітню програму відповідно до сучасних можливостей та ЗМІ. Майбутній педагог має вчити здобувачів закладів загальної середньої освіти працювати з інформаційними інноваціями, а головно, готувати до життя в сучасному світі медіа.

Ключові слова: інфо-медійна грамотність, мас-медіа, заклад освіти, заклад вищої педагогічної освіти, здобувачі вищої освіти, здобувачі, освітня діяльність, критичне мислення.

The publication highlights the question of the formation of future teachers' information and media literacy during educational activity. Based on different points of view regarding the concept of "info-media literacy", the authors analysed and summarised the meaning of the definition: the outlined concept reflects not only the process of free use and understanding of the influence of mass media but also the ability to establish the valid content of messages, recognise fakes and create your media products. It was also clarified that info-media literacy integrates several components: information literacy, media literacy, critical thinking, social tolerance, resistance to media influences to our emotions, fact-checking, digital security, visual literacy, innovation, and creativity. The researchers emphasised that one of the main teachers' tasks is teaching to verify the received data, to think critically, and have own "scanner" of the information space. It is summarized that the process of forming info-media literacy is aimed at a person's ability to analyse the flow of information from the mass media, distinguishing the general and objective information from attempts at manipulation and fakes. The peculiarities of the formation of info-media literacy in the process of the educational process are revealed: the formation of future teachers' info-media literacy takes place during practical and lecture classes, which are built on interactive learning methods (problematic, heuristic, game-based, etc.) and which develop the students' individuality, independence of its thinking, encouragement of creative abilities through direct involvement in activities, perception, transformation and analysis of the media text's structure, assimilation of knowledge about media culture. Summarizing, the authors of the publication make a conclusions: a feature of the future teachers' training for the introduction of information and media literacy in institutions of secondary education is the development of the student's creative potential, mastering the ability to conduct interactive lectures, practical classes, quickly update the educational program by current opportunities and mass media. The future teacher should teach pupils of secondary education institutions to work with information innovations and, most important, prepare them for life in the modern media world.

Key words: info-media literacy, mass media, educational institution, the institution of higher pedagogical education, the applicant of higher education, applicants, educational activity, critical thinking.

УДК 378.015.31:316.776:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.18>

Кожевникова А.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки
і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя

Воровка М.І.,
докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя

Бунчук О.В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя

Постановка проблеми. Формування у студентства закладів вищої педагогічної освіти навичок критичного мислення та інфо-медійної грамотності, усвідомлення цінності високоякісної і достовірної інформації в контексті вивчення дисциплін психолого-педагогічного напрямку завжди є актуальним, особливо, сьогодні, через повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, що призвело до постійної інформаційної війни.

Сьогодні інформація є одним з основних ресурсів, який визначає не тільки рівень розвитку суспільства, а і його суспільно-економічний, політичний та культурний потенціал. У зв'язку з цим істотно зростає значення підготовленості суб'єктів освітнього процесу до активного творчого пошуку інформації, адекватного самостійного усвідомлення медійного змісту. Сучасні педагогічні працівники повинні все це робити достатньо швидко, використовуючи сучасні професійні і медійні технічні засоби, спираючись на інноваційні наукові досягнення. Саме тому важливою є здатність майбутніх освітян активно діяти, швидко приймати рішення, самовдосконалюватися, саморозвиватися впродовж усього життя, а інфо-медійна та медіаграмотність особистості стають складовими їх професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вимоги інформатизації суспільства на сьогоднішній день диктують такі правила, що виникає необхідність підготовки таких педагогічних фахівців, які в професійному плані спиратимуться не тільки на вимоги сучасності, але й на перспективу розвитку себе як особистості. Все це величезний поштовх у вдосконаленні процесу педагогічної освіти, визначенні пріоритетних напрямів у фаховій підготовці майбутніх освітян.

На сьогоднішній день педагогу, який володіє медійними та цифровими технологіями не на надто високому рівні, на жаль, важко орієнтуватися у стрімкому вирі інформації, ресурсів та інноваційних засобів навчання.

У галузі медіаграмотності широко відомі праці О. Баранова, О. Волошенюк, Н. Габор, В. Іванова, Л. Мастермана, Н. Найдьонові, Г. Поличко, О. Пометун, С. Пензіна, І. Сущенко, О. Спичкіна, О. Федорова, Н. Хилько, О. Шарикова та ін. Роботи цих науковців присвячені проблемам медіаосвіти, медіаграмотності, інфо-медійної грамотності, висвітленню різних аспектів теорії та практики. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що більшість науковців М. Антонченко, О. Будник, О. Волошнюк, Г. Дегтярьов, В. Іванов, Н. Курмишева, О. Кучерук, О. Лукашевич, Г. Онкович, Т. Устищенко та інші розуміють під поняття інфо-медійна грамотність – компетентність особистості, яка включає вміння отримувати інформацію з різних джерел, критично осмислювати її та ухвалювати після обробки певні рішення; створювати й поширювати

інформацію за допомогою медіа; розуміти ролі та вплив медіа на свідомість особистості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на охоплення вченими кола проблем підготовки майбутніх педагогів, усе ж науковцями недостатньо уваги приділено питанню формування інфо-медійної грамотності, як складової професіоналізму майбутніх педагогів.

Мета статті: розкрити особливості формування інфо-медійної грамотності, як складової професіоналізму майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження означеної проблеми передбачає розкриття сутності поняття «інфо-медійної грамотності» та процесу її формування у майбутніх педагогів.

Науковець В. Іванов, вказує, що інфо-медійна грамотність є масовою комунікацією, яка спрямована на оволодіння вміннями використання медіа у спілкуванні з іншими; вона забезпечує людину знаннями щодо того, як: 1) аналізувати, критично підходити до осмислення й створення медіатекстів; 2) визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні й культурні інтереси, їх таємний зміст; 3) трансформувати медіатексти й моральні цінності, що з'являються на медійних просторах; 4) відбирати відповідні медіа для створення й поширення своїх власних медіатекстів і знаходження зацікавленої в них аудиторії; 5) одержувати можливість вільного доступу до медіа, як для сприйняття, так і для виготовлення власної медіапродукції [5, с. 9].

Ми погоджуємося із О. Волошенюком, що інфо-медійна грамотність ґрунтується на: осмисленні різноаспектного впливу медіа на особистість і соціум; розумінні того, як побудований процес масової комунікації; спроможності критично ставитись та обговорювати медійні тексти; розумінні сутності медіа продукції і що за цим стоїть; здатності до творчості у створенні та аналізу медійних текстів; традиційних та нетрадиційних навичках грамотності; отриманні задоволення від розуміння та критичної оцінки змісту медійних текстів [6, с. 40].

Слід відмітити, що медіакомпетентна аудиторія здобувачів вищої освіти розуміє, що: медійні засоби транслюють інформацію, ідеї, новини з точки зору автора; для того, щоб аудиторія емоційно відгукувалась на інформацію, мають місце спеціальні інформаційні технології, які можна розпізнати та зрозуміти, якого ефекту намагались досягти творці медіа тексту і якого результату досягли; підтекст медіа-месенджерів завжди вигідний одним людям, і не потрібен іншим [8, с.10].

Отже, інфо-медійна грамотність інтегрує в собі кілька компонентів: інформаційну грамотність, медіаграмотність, критичне мислення, соціальну толерантність, стійкість до впливів медіа на наші емоції, фактчекінг, цифрову безпеку, візуальну грамотність, інноваційність, креативність [8, с. 10].

Слушною є думка А.Фокшек, що специфіка готовності до управління педагогічним процесом буде залежати від того, наскільки педагог зуміє залучити дітей до спільної колективної діяльності, допомогти учневі визначити свою роль відповідно його можливостям, умінням, інтересам, з тим щоб забезпечити кожному учасникові активну позицію, захопити його корисними цілями, перспективами, викликати бажання докласти до справи свої сили, проявити кмітливість, творчість, перебороти труднощі, які виникли [9, с. 151]. Саме ці якості і необхідно розвинути у майбутнього педагога та сприяти формуванню інфо-медійної грамотності для ефективного управління педагогічним процесом. Якщо вести мову про формування не просто кваліфікованого фахівця, а творчої особистості, то необхідно надати студентству можливість для самореалізації, саморозвитку, самовиховання [1, с. 31].

Слід відмітити, що сучасна особистість є дуже вразливою до фейків, маніпуляцій, недостовірної інформації, саме тому одним із головних завдань педагога є навчити верифікувати отримані дані, критично мислити, мати власний «сканер» інформаційного простору. Процес формування інфо-медійної грамотності спрямований на здатність людини до аналізу потоку інформації від мас медіа, відрізнити головну та об'єктивну інформацію від спроб маніпуляцій та фейків.

Проаналізувавши сутність поняття «інфо-медійної грамотності» в науковій літературі, ми можемо зробити висновок, що окреслене поняття відображає не тільки процес вільного використання та розуміння впливу засобів масової інформації, а й спроможність встановлювати справжній посил меседжей, розпізнавати фейки та створювати власні медійні продукти.

Значне застосування медійної продукції та відсутність контролю за змістом інформації ставить споживачів інформаційного простору у залежність від думки автора, коли людина не може відрізнити факти від фейків. Беручи до уваги значення медіа, дослідники зосереджують увагу на необхідності формування інфо-медійної грамотності у дорослих, молоді і дітей. Саме тому вкрай важливим на сьогоднішній день є питання підготовки майбутніх викладачів, які спроможні компетентно та цілеспрямовано інтегрувати медіаосвіту в освітні компоненти психолого-педагогічного напрямку.

Процес формування інфо-медійної грамотності у майбутніх педагогів передбачає також підвищення професійної компетентності у сприйнятті та розумінні інформації, психологічних аспектах впливу ЗМІ на цінності особистості та взаємовідносини з іншими. Доцільно відмітити, що інфо-медійна грамотність направлена також на забезпечення професійно-педагогічної комунікації усіх суб'єктів освітнього процесу та формування навичок безпечної роботи з комп'ютерними мережами в Інтернеті.

Із зазначеного вище випливає, що однією з основних компетентностей майбутнього педагога є інфо-медійна грамотність, яка ідентифікується як спроможність виважено взаємодіяти з надходженням інформації в глобальному інформаційному просторі: шукати, аналізувати, критично оцінювати і створювати власні медійні твори, поширювати за допомогою найрізноманітніших засобів масової інформації і комунікації у всій різноманітності їх форм [3, с. 380].

В окреслених умовах виникає потреба в критично мислячих та медіакомпетентних майбутніх педагогах, які зможуть ефективно застосовувати медійне середовище для вирішення різноманітних професійних, соціальних та особистих дилем.

Науковці різних країн світу у своїх дослідженнях часто наголошують на присутності компетентності інфо-медійної грамотності майбутніх педагогів як необхідної складової їх професійної підготовки. За даним твердженням, медіаграмотний педагог повинен уміти:

- мотивувати і розвивати у здобувачів освіти бажання ставити обґрунтовані проблемні дилеми, пов'язані зі ЗМІ;

- застосовувати в освітньому процесі дослідницьку методичку, згідно якої здобувачі освіти матимуть можливість самостійно шукати медійну інформацію, для того, щоб відповідати на всілякі проблемні питання, застосовувати знання, отримані в процесі вивчення освітнього компоненту, у нових галузях знань;

- всіляко допомагати здобувачам розвивати здатність застосовувати багатоаспектність первинних джерел медійної інформації, щоб винайти дилеми і потім зробити узагальнені висновки;

- організовувати проведення дискусій та диспутів, де здобувачі вищої освіти матимуть можливість навчитися толерантно слухати інших і тактовно висловлювати власні думки;

- підтримувати відкриті дискусії та диспути, де відсутніми будуть категоричні відповіді на більшість проблемних питань [4, с. 43].

Ми погоджуємося із думкою В. Федоренко, що формування інфо-медійної грамотності майбутніх педагогів відбувається під час проведення практичних та лекційних занять, які побудовано на інтерактивних методах навчання (проблемних, евристичних, ігрових та ін.) та які розвивають індивідуальність здобувача вищої освіти, самостійність його мислення, спонукання творчих здібностей через безпосереднє залучення до активної діяльності, сприйняття, перетворення та аналіз структури медійного тексту, засвоєння знань про медійну культуру. При цьому, навчання інфо-медійної грамотності та медіаграмотності, являє собою своєрідне включення здобувачів вищої освіти у процес творення творів медіакультури, тобто занурює аудиторію у внутрішню лабораторію

основних медіапрофесій, що стає можливим як в чистому варіанті, так і в процесі включення в традиційні освітні компоненти [2, с. 367].

Підсумовуючи, зазначимо, що особливістю підготовки майбутніх педагогів до впровадження інфо-медійної грамотності в закладах загальної середньої освіти є розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, оволодіння вмінням проводити інтерактивні лекційні, практичні заняття, швидко оновлювати освітню програму відповідно до сучасних можливостей та ЗМІ. Майбутній вчитель має вчити здобувачів закладів загальної середньої освіти працювати з інформаційними інноваціями, а головне, готувати здобувачів до життя в сучасному світі медіа.

Процес підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності конче важливий, оскільки саме вчитель, викладач є представником сучасної медіа культури і носієм базових моральних цінностей в соціумі здобувачів освіти. Від рівня інформаційно-комунікативних знань та вмінь майбутніх педагогів залежить рівень розвитку медіакультури та інфо-медійної грамотності підростаючого покоління.

Висновки. Отже, процес формування інфо-медійної компетентності включає сукупність знань, наявність інфо-медійних умінь та навичок (здійснювати збір та аналіз необхідної інформації; верифікувати отриманні інформаційні данні; критично мислити та «просканувати» інформаційний простір щодо фейків; використовувати різні інтерактивні методи, інноваційно-медійні та цифрові технології для опанування навичками інфо-медійної грамотності та медіа компетентності), здатності застосовувати ці знання та вміння в професійно-педагогічній діяльності. Вона зумовлюється розвитком і саморозвитком особистості як викладача так і здобувача вищої освіти, що виявляється у творчому характері колективної співпраці та педагогічної діяльності й сприяє формуванню і розвитку інфо-медійної грамотності майбутніх педагогів.

Інфо-медійна грамотність майбутніх педагогів формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, розвитку педагогічних здібностей та значущих особистісних

якостей, гармонійне поєднання яких разом із інноваційно-медійною діяльністю дає оптимальний результат в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронка М.І. Творчий підхід до проведення ділових ігор. *Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка і психологія*. Чернівці: Рута, 2001. Вип. 127. С. 30–34.
2. Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: збірник матеріалів / Редкол.: В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.]. Київ: Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2021. 400 с.
3. Кожевникова А.В. Специфіка інфо-медійної грамотності як складової громадянської культури сучасного вчителя. Формування громадянської культури в Новій українській школі: традиційні та інноваційні практики: збірник матеріалів конференції / За заг. ред. Г. Єфремової, С.Луценко, Л.Івашини. РВВ СОІППО, Суми, 2020. с., С.378–383.
4. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу/ Перекл. з англ. С.Дьома; за загал. ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк. К.: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.
5. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
6. Медіаосвітній поради́ник для педагога професійної освіти. Навчально-методичний посібник / Зоря Ю.М., Волошенюк О.В./ За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 61 с.
7. Методика інтеграції в проєкті «Вивчай та розрзняй: інфо-медійна грамотність»: збірник матеріалів / Редкол.: В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.]. Київ: Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2022. 160 с.
8. Поради́ник з інфомедійної грамотності для учнів та вчителів сучасних закладів освіти: Практикум [Текст] / Упорядники: С.М. Гергуль та ін. Чернігів: Десна Поліграф, 2021. 212 с.
9. Фокшек А.В. Формування готовності майбутніх педагогів до управління педагогічним процесом. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2009. №3. 172 с., С. 149-151.